

๑๐๑

ฉนธรรม

จิตตนคร 1 ฉนธรรม 101 ภาพ

เรียบเรียงจากหนังสือ จิตตนคร
ในสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

#instan

๑๐๑

จิตตนคร 101 วจนธรรม 101 ภาพ

เรียบเรียงจาก จิตตนคร
ในสมเด็จพระญาณสังวร มหาสังฆปริณายก

#ins vana

วจนธรรม

#Instanyana

ในสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

พิมพ์ครั้งที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๕๗

โดยเสด็จพระราชกุศลในการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสดมภ์

พระราชทานพระศพ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

พิมพ์ครั้งที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๕๗

จำนวนพิมพ์ ๓๐,๐๐๐ เล่ม

ISBN : .....

บรรณาธิการที่ปรึกษาดำเนิน

พระศากยวงศ์วิสุทธิ

ออกแบบและจัดทำรูปเล่ม

International Program in Design and Architecture,
Faculty of Architecture, Chulalongkorn University

หลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการออกแบบสถาปัตยกรรม (หลักสูตรนานาชาติ)
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้จัดพิมพ์

.....

พิมพ์โดย

.....

จิตตนคร จะทราบได้ทันทีว่า ความจริงเรากำลังท่องเที่ยวอย่างเพลิดเพลินในจิตใจที่ซับซ้อน
ของเรานี้เอง แต่เป็นการเที่ยวอย่างรู้ตัว ที่ต่างจากฝันกลางวัน

ด้วยหนังสือพระนิพนธ์ที่มีความหนารวม ๓๖๓ หน้า ทำให้ผู้ได้รับหนังสือ ต้องมาถอนหายใจ
ยาว ๆ ว่าจะอ่านจบไหมนี่ ซึ่งเป็นความรู้สึกรู้สึกที่ตรงกันข้ามกับการอ่านนวนิยายที่เป็นเรื่องของคนอื่น
มักจะอ่านไปด้วยความตื่นเต้น สนุกสนาน และอินไปกับเรื่อง พระนิพนธ์เรื่อง จิตตนคร บังเอิญ
เป็นเรื่องราวของตัวเอง ยิ่งอ่านไปก็เห็นตัวตนที่แท้จริงของผู้อ่านเริ่มปรากฏชัดขึ้น จาก
การที่ไม่เคยรู้จักตน ทำให้รู้จักตนชัดเจนยิ่งขึ้น จนตัวเองอาจกลัวตัวเองมากขึ้น เพราะเรื่อง
สนุกสนานหรือเรื่องเศร้าโศกนั้น หาใช่ของคนอื่นที่ตนไม่รู้จักไม่ หากแต่เป็นเรื่องของตัวเอง
ที่ต้องพบอยู่ทุกวินาทีนั่นเอง

แต่กระนั้นก็ตาม เมื่อเห็นหนังสือพระหรือหนังสือทางพระพุทธศาสนามีความหนาและไม่มี
รูปภาพเลย ทำให้ผู้อ่านทั่วไปมีใจไม่กล้าพอที่จะหยิบอ่าน แม้อ่านก็มีความอดทนไม่เพียงพอที่จะ
อ่านให้จบเล่ม ฉะนั้น คำสอนที่จะส่งประทับให้ชีวิตเราสามารถเดินไปข้างหน้าด้วยความเชื่อมั่น
ก็ส่งไม่ถึงใจเราสักที เพื่อให้คำสอนดี ๆ ของเจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราช ในพระนิพนธ์เรื่อง
จิตตนคร สามารถเข้าถึงได้ง่าย ตามอัธยาศัยของคนสมัยใหม่ที่ไม่มีเวลาอ่านมาก จึงได้ย่อ
พระนิพนธ์ดังกล่าวออกมาเป็นคำสอนสั้น ๆ ที่จบในไม่กี่บรรทัดแต่มากด้วยความหมาย จำนวน
๑๐๑ คำสอนแล้วนำมาจัดพิมพ์กับภาพเจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราช ที่สร้างสรรค์ขึ้นมาเชิง
ศิลปะ ที่จะช่วยสื่อธรรมะคำสั่งสอนของพระองค์อีกทางหนึ่ง

ความวิริยอุตสาหะ ความตั้งใจศรัทธาของทีมงานผู้สร้างสรรค์หนังสือเล่มนี้ ตั้งแต่ผู้อ่าน
พระนิพนธ์แล้วคัดคำสอนสั้น ๆ ออกมา จนถึงการออกแบบภาพกราฟิกเจ้าพระคุณสมเด็จพระ
พระสังฆราชอย่างสวยงาม และจัดภาพให้มีนัยในทางธรรม ทำให้หนังสือ วจนธรรม ๒ : จิตตนคร
ที่อยู่ในมือของท่านสำเร็จออกมาเป็นหนังสือที่สวยงามทั้งรูปแบบและเต็มด้วยอรรถธรรม ที่สำคัญ
ได้มีโอกาสชื่นชมพระบารมีของเจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราช จากพระรูปในพระอิริยาบถต่าง ๆ
ที่จัดลงไปอย่างมีศิลปะสวยงาม และหาได้ยากยิ่ง

ขอให้ผู้อ่านหนังสือนี้ สามารถนำคำสอนในเจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราชไปประยุกต์ใช้กับ
ชีวิตประจำวัน ขอให้กุศลวิริยะและบุญจริยาของทุกฝ่าย ในการนำคำสอนของเจ้าพระคุณสมเด็จพระ
พระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ให้เป็นหนังสือธรรมะที่สวยงามในครั้ง
นี้ จงสัมฤทธิ์ผล ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการเทิดพระเกียรติและเป็นประโยชน์สุขของประชาชน อย่างกว้างขวาง
ยั่งยืน ตลอดกาลนาน

พระประวัติ

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

วันที่ ๒๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๓๒ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนา สมเด็จพระญาณสังวร วัดบวรนิเวศวิหาร เป็น สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก นับเป็นสมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ ๑๙ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ จนถึงปี พ.ศ. ๒๕๕๖ นับเป็นสมเด็จพระสังฆราช ที่ทรงดำรงตำแหน่งยาวนานกว่าสมเด็จพระสังฆราช พระองค์ใด ๆ ในอดีตที่ผ่านมา คือ ๒๔ ปี

วันที่ ๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ เป็นวันคล้ายวันประสูติของเจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงเจริญพระชนมายุ ๑๐๐ พรรษาบริบูรณ์ นับเป็น สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ที่เจริญพระชนมายุยั่งยืนนานกว่าสมเด็จพระสังฆราช พระองค์ใดๆ ในอดีตที่ผ่านมา ทั้งทรงดำรงตำแหน่งต่างๆ ทางคณะสงฆ์ยาวนานกว่าพระองค์อื่นๆ คือ ทรงดำรงตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุต ๒๕ ปี ทรงดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร ๕๒ ปี นับเป็นบุญบารมีในทางปฏิบัติของเจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราช ซึ่งยากที่จะมีเป็น สาธารณะแก่บุคคลทั่วไป

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก มีพระนามเดิมว่า เจริญ นามสกุล คชวัตร ทรงมีพระชาติภูมิ ณ จังหวัดกาญจนบุรี ประสูติเมื่อวันที่ ๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๖ ทรงบรรพชาเป็นสามเณรเมื่อพระชนมายุ ๑๔ พรรษา ณ วัดเทวสังฆาราม กาญจนบุรี แล้วเข้ามาอยู่ ศึกษาพระปริยัติธรรม ณ วัดบวรนิเวศวิหาร จนพระชนมายุครบอุปสมบท และทรงอุปสมบท ณ วัดบวรนิเวศวิหารเมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๖ โดยสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ทรงเป็นพระอุปัชฌาย์ ได้ประทับอยู่ศึกษา ณ วัดบวรนิเวศวิหารตลอดมา จนกระทั่ง สอบได้เป็นเปรียญธรรม ๙ ประโยค เมื่อพ.ศ. ๒๔๘๔

เจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร ทรงดำรงสมณศักดิ์มาโดยลำดับดังนี้ ทรงเป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ พระราชาคณะชั้นราช และพระราชาคณะชั้นเทพ ในราชทินนามที่ พระโศภนคณาภรณ์ ทรงเป็นพระราชาคณะชั้นธรรมที่ พระธรรมวราภรณ์ ทรงเป็นพระราชาคณะชั้นเจ้าคณะรองที่ พระสาสนโสภณ ทรงเป็นสมเด็จพระราชาคณะที่ สมเด็จพระญาณสังวร และทรงได้รับพระราชทานสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราช ในราชทินนามที่ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

เจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร ทรงเป็นผู้ใคร่ในการศึกษา ทรงมีพระอัธยาศัยใฝ่รู้ใฝ่เรียนมาตั้งแต่ทรงเป็นพระเปรียญ โดยเฉพาะในด้านภาษา ทรงศึกษาภาษาต่าง ๆ เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน จีน และ สันสกฤต จนสามารถใช้ประโยชน์ได้เป็นอย่างดี กระทั่ง เจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ พระอุปัชฌาย์ทรงเห็นว่า จะเพลินในการศึกษามากไป วันหนึ่งทรงเตือนว่า ควรทำกรรมฐานเสียบ้าง เป็นเหตุให้พระองค์ทรงเริ่มทำกรรมฐานมาแต่บัดนั้น และทำตลอดมาอย่างต่อเนื่อง จึงทรงเป็นพระมหาเถระที่ทรงภูมิธรรม ทั้งด้านปริยัติและด้านปฏิบัติ

เจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร ทรงศึกษาหาความรู้สมัยใหม่อยู่เสมอ เป็นเหตุให้ทรงมีทัศนะกว้างขวาง ทันท่อเหตุการณ์บ้านเมือง ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการสั่งสอนและเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก และทรงนิพนธ์หนังสือทางพระพุทธศาสนาได้อย่างสมสมัย เหมาะแก่บุคคลและสถานการณ์ในยุคปัจจุบัน และทรงสั่งสอนพระพุทธศาสนาทั้งแก่ชาวไทยและชาวต่างประเทศ

ในด้านการศึกษา ได้ทรงมีพระดำริทางการศึกษาที่กว้างไกล ทรงมีส่วนร่วมในการก่อตั้งมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาแห่งแรกของไทย คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัยมาแต่ต้น

ทรงริเริ่มให้มีสำนักฝึกอบรมพระธรรมทูตไปต่างประเทศขึ้นเป็นครั้งแรก เพื่อฝึกอบรมพระธรรมทูตไทย ที่จะไปปฏิบัติศาสนกิจในต่างประเทศ

ทรงเป็นพระมหาเถระไทยรูปแรก ที่ได้ดำเนินงานพระธรรมทูตในต่างประเทศอย่างเป็นรูปธรรม โดยเริ่มจากทรงเป็นประธานกรรมการอำนวยการสำนักฝึกอบรมพระธรรมทูตไปต่างประเทศเป็นรูปแรก เสด็จไปเป็นประธานสงฆ์ในพิธีเปิดวัดไทยแห่งแรกในทวีปยุโรป คือ วัดพุทธอุปถัมภ์ ณ กรุงลอนดอน สหราชอาณาจักร ทรงนำพระพุทธศาสนาเถรวาทไปสู่ทวีปออสเตรเลียเป็นครั้งแรก โดยการสร้างวัดพุทธรังษีขึ้น ณ นครซิดนีย์ ทรงให้กำเนิดคณะสงฆ์เถรวาทขึ้นในประเทศอินโดนีเซีย ทรงช่วยฟื้นฟูพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศเนปาล โดยเสด็จไปให้การบรรพชาแก่ ศากยะกุลบุตรในประเทศเนปาลเป็นครั้งแรก ทำให้ประเพณีการบวชฟื้นตัวขึ้นอีกครั้งหนึ่งในเนปาลยุคปัจจุบัน ทรงอุปถัมภ์การสร้างวัดแคโรไลนาพุทธจักรวนาราม สหรัฐอเมริกา ทรงเจริญศาสนไมตรีกับองค์ดาไลลามะ กระทั่งเป็นที่ทรงคุ้นเคยและได้วิสาสะกันหลายครั้งและทรงเป็นพระประมุขแห่งศาสนจักรพระองค์แรกที่ได้รับทูลเชิญให้เสด็จเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีนอย่างเป็นทางการในประวัติศาสตร์จีน

เจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร ทรงเป็นนักวิชาการและนักวิเคราะห์ธรรมตามหลักการของพระพุทธศาสนา ที่เรียกว่า ธรรมวิจยะ เพื่อแสดงให้เห็นว่า พุทธธรรมนั้นสามารถประยุกต์ใช้กับกิจกรรมของชีวิตได้ทุกระดับ ตั้งแต่ระดับพื้นฐานไปจนถึงระดับสูงสุด ทรงมีผลงานด้านพระนิพนธ์ทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษจำนวนกว่า ๑๐๐ เรื่องประกอบด้วยพระนิพนธ์แสดงคำสอนทางพระพุทธศาสนาทั้งระดับต้น ระดับกลาง และระดับสูง รวมถึงความเรียงแสดง

คำสอนทางพระพุทธศาสนาทั้งระดับต้น ระดับกลาง และระดับสูง รวมถึงความเรียงเชิงศาสนคดี อีกจำนวนมาก ซึ่งล้วนมีคุณค่าควรแก่การศึกษา สถาบันการศึกษาของชาติหลายแห่งตระหนัก ถึงพระปริชาสามารถและคุณค่าแห่งงานพระนิพนธ์ ตลอดจนพระกรณียกิจที่ทรงปฏิบัติ จึงได้ ทูลถวายปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์เป็นการเทิดพระเกียรติหลายสาขา รวม ๑๓ มหาวิทยาลัย

นอกจากพระกรณียกิจตามหน้าที่ตำแหน่งแล้ว ยังได้ทรงปฏิบัติหน้าที่พิเศษ อันมีความสำคัญยิ่ง อีกหลายวาระ กล่าวคือ ทรงเป็นพระอภิบาลในพระภิกษุพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาล ปัจจุบัน เมื่อครั้งทรงพระผนวช เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๙ พร้อมทั้งทรงถวายความรู้ในพระธรรมวินัย ตลอดระยะเวลาแห่งการทรงพระผนวช ทรงเป็นพระราชากรมวาจาจารย์ ในสมเด็จพระบรม โอโรสาราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร เมื่อครั้งทรงผนวชเป็นพระภิกษุ เมื่อพ.ศ. ๒๕๒๑

เจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร ไม่เพียงแต่สร้างศาสนสถาน คือคำสอนมอบไว้เป็นมรดก ธรรมแก่พุทธศาสนิกชน และแก่โลกเท่านั้น แต่ยังได้ทรงสร้างวัตถุธรรมอันนำสุขประโยชน์สู่ ประชาชนทั่วไป มอบไว้เป็นมรดกของแผ่นดินอีกเป็นจำนวนมาก อาทิ วัดญาณสังวราราม ชลบุรี วัดรัชดาภิเษก กาญจนบุรี วัดวังพู่ไทร เพชรบุรี วัดล้านนาญาณสังวราราม เชียงใหม่ พระบรมธาตุ เจดีย์ศรีนครินทราสถิตมหาสันติคีรี เชียงราย โรงพยาบาลสมเด็จพระ ปิยมหาราชรมณียเขต กาญจนบุรี ตึกสกลมหาสังฆปริณายก ใน โรงพยาบาลและโรงเรียนในถิ่นธูรกันดาร ๑๙ แห่ง โรงพยาบาลสมเด็จพระสังฆราช พระองค์ที่ ๑๙ ท่าม่วง กาญจนบุรี ตึกกวชิรญาณวงศ์ ตึกกวชิรญาณ สามัคคีพยาบาล ตึก ภปร ในโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ โรงเรียนสมเด็จพระปิยมหาราชรมณียเขต กาญจนบุรี และวัดไทยในต่างประเทศอีกหลายแห่ง

เจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร ทรงดำรงตำแหน่งหน้าที่สำคัญทางการคณะสงฆ์ในด้านต่างๆ มาเป็นลำดับ เป็นเหตุให้ทรงปฏิบัติพระกรณียกิจเป็นประโยชน์ต่อพระศาสนา ประเทศชาติ และ ประชาชน เป็นอเนกประการ นับได้ว่าทรงเป็นพระมหาเถระที่ทรงเพียบพร้อมด้วยอัตตสมบัติและ พรหิตปฏิบัติ และทรงเป็นครุฐานีเยศุ์พลของชาติ ทั้งในด้านพุทธจักรและอาณาจักร

เจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร ทรงเป็นที่เคารพสักการะตลอดไปถึงพุทธศาสนิกชนใน นานาประเทศ ด้วยเหตุนี้ ทางรัฐบาลสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ จึงได้ทูลถวายตำแหน่ง อภิธัมมา รัฐครู อันเป็นสมณศักดิ์สูงสุดแห่งคณะสงฆ์เมียนมาร์ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๔ และที่ประชุม ผู้เฝ้าสูงสุดแห่งพุทธศาสนาโลก เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๕ ได้ทูลถวายตำแหน่ง พระประมุขสูงสุดแห่ง พระพุทธศาสนาโลก

ถึง พ.ศ. ๒๕๔๓ พระสุขภาพของเจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวรลดถอยลง เนื่องจาก ทรงเจริญพระชนมายุมากขึ้น ไม่อำนวยการให้ทรงปฏิบัติพระศาสนกิจต่าง ๆ ได้โดยสะดวก จึงเสด็จ เข้าประทับรักษาพระองค์ ณ ตึกกวชิรญาณสามัคคีพยาบาล โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ สภากาชาดไทย เมื่อวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๓ ในช่วงแรก ๆ ยังเสด็จกลับไปประทับ ณ วัดบวรนิเวศวิหาร เป็นระยะ ๆ ครั้งละ ๓-๔ วัน และเสด็จไปประทับพระปาดิโมกษ์ ณ พระอุโบสถวัดบวรนิเวศวิหาร ทุกวันธรรมสวณะเดือนเพ็ญและเดือนดับ กระทั่งพระสุขภาพไม่อำนวย คณะแพทย์ผู้ถวายการรักษา พยาบาลจึงกราบทูลให้จัดการเสด็จไปประทับพระปาดิโมกษ์ดังกล่าว ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๕๐ เป็นต้นมา

ถึงวันที่ ๑๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ พระอาการประชวรโดยทั่วไปทรุดลง คณะแพทย์จึงได้ ถวายการผ่าตัดพระอัมตะ (ลำไส้) และพระอัมตคุณ (ลำไส้เล็ก) หลังการผ่าตัด ทรงมีพระอาการ ทั่วไปเป็นที่พอใจของคณะแพทย์ ถึงวันที่ ๒๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ เริ่มมีพระอาการความดัน

พระโลหิตลดลง แต่มีการกระตือรือร้นเป็นระยะ ๆ กระทั่งถึงวันที่ ๒๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ ความดันพระโลหิตลดลงถึง ๒๐ และคงตัวอยู่ระยะหนึ่ง ถึงเวลา ๑๙.๓๐ น. ความดันพระโลหิตลงถึง ๐ ในทันทีทันใด

คณะแพทย์ได้ออกแถลงการณ์ในเวลาต่อมาว่า เจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก สิ้นพระชนม์ด้วยการติดเชื้อในกระแสพระโลหิต เมื่อวันที่ ๒๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๙.๓๐ น. สิริพระชนมายุได้ ๑๐๐ พรรษา กับ ๒๑ วัน

วันที่ ๒๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ ได้เชิญพระศพจากโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ สภากาชาดไทยมายังพระตำหนักเพชร วัดบวรนิเวศวิหาร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์มาถวายน้ำสรงพระศพ ณ พระตำหนักเพชร วัดบวรนิเวศวิหาร แล้วเชิญพระศพประดิษฐานในพระโกศกุดั่นใหญ่ประดิษฐานภายใต้เศวตฉัตร ๓ ชั้น บนพระแท่นแว่นฟ้าปิดทองประดับกระจก แวดล้อมด้วยฉัตรเครื่องสูง ๓ คู่ ประดับพุ่มตาดทองดอกไม้แจกัน และเทียนไฟฟ้ารายรอบพระโกศบนพระแท่นแว่นฟ้าทั้งสองชั้น

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมถวายพระศพ ทั้งกลางวันและกลางคืน พร้อมทั้งมีประโคมย่ำยามถวายพระศพ เป็นเวลา ๗ วัน ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ บำเพ็ญพระราชกุศลสัตตมวาร (๓๐ - ๓๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๖) ปัญญาสมวาร (๑๑ - ๑๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖) และสप्तมวาร (๓๐ - ๓๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๗) ถวายพระศพตามราชประเพณีโดยลำดับ

พ.ศ. ๒๕๕๖ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมถวายพระศพ ทั้งกลางวันและกลางคืน พร้อมทั้งมีประโคมย่ำยามถวายพระศพ เป็นเวลา ๗ วัน ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ บำเพ็ญพระราชกุศลสัตตมวาร (๓๐ - ๓๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๖) ปัญญาสมวาร (๑๑ - ๑๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖) และสप्तมวาร (๓๐ - ๓๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๗) ถวายพระศพตามราชประเพณีโดยลำดับ

นับแต่ได้เชิญพระศพประดิษฐาน ณ พระตำหนักเพชร วัดบวรนิเวศวิหาร เมื่อวันที่ ๒๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ เป็นต้นมา ได้มีพระบรมวงศานุวงศ์ ผู้นำประเทศ ทูตานุทูตประเทศต่างๆ และองค์กรศาสนา พร้อมทั้งพุทธศาสนิกชน ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ มาถวายสักการะเคารพพระศพอย่างเนืองแน่นอย่างมิเคยปรากฏมาก่อน อาทิ คณะทูตานุทูตกว่า ๒๓ ประเทศ มาร่วมในการบำเพ็ญพระราชกุศลสัตตมวาร (๗ วัน) ในวันที่ ๓๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ พระราชกุศลปัญญาสมวาร (๕๐ วัน) วันที่ ๑๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ และ พระราชกุศลสप्तมวาร (๑๐๐ วัน) วันที่ ๓๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๗ พระราชทานพระศพเจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราช

วันที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๖ สำนักวาติกันโดยสภาประมุขบาทหลวงโรมันคาทอลิกแห่งประเทศไทย ได้ประกอบพิธีมิสซาถวายพระกุศลแด่พระศพเจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราช

วันที่ ๑๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๖ คณะสงฆ์แห่งนิกายเนนบุดชี่ชู แห่งประเทศญี่ปุ่น ได้ประกอบพิธีสวดถวายพระกุศลแด่พระศพเจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราช

วันที่ ๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๗ พระมหาคณานัมธรรมญาณวิจารย์ เจ้าคณะใหญ่หน่มนิกาย พร้อมด้วยคณะสงฆ์หน่มนิกาย ได้ประกอบพิธีถึงเต็กน้อมถวายพระกุศลแด่เจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราช

วันที่ ๑๗ - ๒๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๗ รัฐบาลอินเดีย โดย รัฐมนตรีกระทรวงวัฒนธรรม ประเทศอินเดีย และ ฯพณฯ เอกอัครราชทูตอินเดียประจำประเทศไทย ได้ประกอบพิธีวีชชยานบูชา ถวายพระกุศลแด่พระศพเจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราช องค์ที่ ๑๒ แห่งมหานิกายอย่างเต็มรูปแบบตามลัทธิวีชชยานแห่งทิเบต

วันที่ ๑๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๗ คณะสังฆเถรราชแห่งอินโดนีเซีย พร้อมด้วยพุทธศาสนิกชนอินโดนีเซียจำนวนกว่า ๑๐๐ คน ได้บำเพ็ญกุศลถวายพระศพเจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราช

นอกจากนี้ ยังมีผู้นำองค์กรทางศาสนาในประเทศต่างๆ ส่งสารแสดงความอาลัย เนื่องในการสิ้นพระชนม์ของเจ้าพระคุณ สมเด็จพระสังฆราช องค์ที่ ๑๒ แห่งมหานิกาย พระสังฆนายก องค์ระหว่างประเทศ และองค์กรพุทธศาสนาจากนานาประเทศ

กล่าวได้ว่า เจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงดำรงอยู่ในฐานะพระสังฆบิดรของพุทธบริษัททั่วโลกโดยแท้

ร่วมกันแชร์ วรรณกรรมผ่าน social network

รวมสร้างทั้งหลาย

ข้าพเจ้าในชาวจิตตมคฺฉิที่เกิดความติดความเพ็ดเพิลหมิ่นดี
พวกหมิ่นศีล/และหรือจิตตมป- จึงเกิดเหตุหมิ่นตต่างๆ ปรากฏอยู่ทั่วไปว่า
ความเจริญทางวัตถุต่างๆ เขาทำให้เกิดความศุขที่แท้จริงไม่

ความเจริญ

เพิ่มพูน

การศึกษามหาวิทยาลัยตาม ในทางธรรมก็ตาม
ผู้มีปัญญาจะอดศึกษาเพื่อมุ่งเพิ่มพูน
สติ/และมีปัญญาเป็นหัวใจ

ตน

ตนเองทำหั้น
ที่เจ้ามารภนำความมาให้เรื่องทั้งหลาย
มาใหม่พหุสติ/ละบัญญัติของตนได้

เพียร

ความตั้ง/จงก ตั้งใจดี
ที่เจ้าทำให้เจ้ามารภก้าวเข้าไปสู่ทางสุดที่ได้
ถ้ามีความเพียรประกอบด้วยสติอยู่เสมอ

โลกนี้มีดี มีข้อดีในโลกนี้จะมีปัญหาเห็น//จึง
ห้อยคหระไปสวรรค์หิมพพาน
เหมือนนกที่ติดข่าห้อยตัวระหลุดไปได้

หลุด

รู้ตัว

สติสัมปชัญญะระลึกรู้ตัวโพธิธรรมต่าง ๆ
ความบกพร่องโพธิธรรมมีข้อเพียงใด
ก็จะทำให้ผู้หนึ่งมีความสุข ความพ้นจากอำนาจของมารเพียงหนึ่ง

ระลึก

การเจริญมรณสติ หรือการมีสติระลึกถึงความตายอยู่เสมอ
เป็นหนทางเลิศหนทางหนึ่งที่จะยกจิตใจให้สูงขึ้นได้

ปล่อย

ลามัสนุชมนช่อมมีกามฉันทะอันเป็นของธรรมดา
//แต่ถ้าปล่อยใจให้กามฉันทะมีอำนาจครอบงำ
เหมือนความระลึกผิดชอบชั่วดี ก็ผิด

เพลิน

สติปัญญาเป็นความสำคัญในการบริหารจิตยิ่งกว่าอะไรอื่นทั้งนั้น
พยายามให้โลงสติเผลอปัญญาห้อยที่ลัดเท่าที่ทำได้
การบริหารจิตก็จะได้ผลหนัก//พ่นมาจากขมพอลมควร

สงบ

ใจสงบสมาธิเพียงไหน
ก็/แสดงให้ปรากฏว่าการบริหารทางจิตให้ผลดีขั้นเพียงนั้น
เมื่อต้องการใจที่สงบสมาธิก็ต้องบริหารจิต

ธรรมดา

ความ//แก่ ความเจ็บ ความตาย
เป็นของธรรมดาของชีวิต
ถ้าใครเกิดมา//แล้ว ไม่//แก่ ไม่//เจ็บ ไม่//ตาย
นั่น//แหละ จึงจะผิดธรรมดา

ธรรม

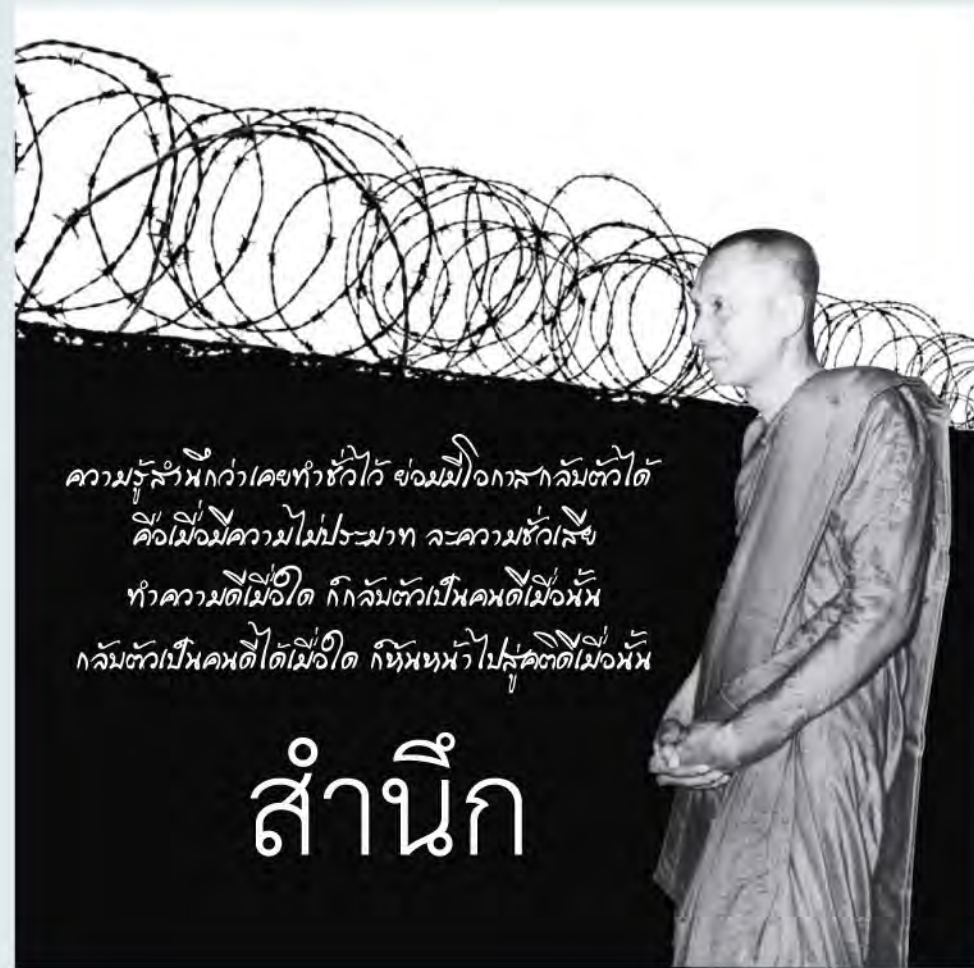
อกุศลกรรมที่ทำให้จิตใจตาย/ครบหมดอง หว่าไปสู่อุคติ
ส่วนกุศลกรรมที่ทำให้จิตใจตาย/อ่อนงใน
ก็หว่าไปสู่อุคติโดยแท้

กรรม

กรรมมีความสำคัญยิ่งนัก

ทุกคนควรจะได้พิจารณาอย่างดีที่สุดก่อนจะทำกรรมทั้งปวง
เพื่อให้สามารถทำแต่กรรมดี เป็นกุศลกรรมที่จะนำไปสู่สุคติ
พ้นจากทุกข์อันเป็น//ตน//แห่งความทุกข์น้อยใหญ่

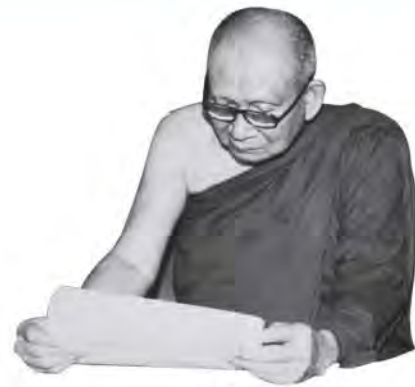
ความรู้สำนึกว่าเคยทำชั่วไว้ ช่อมมือโอกาสกลับตัวได้
คือเมื่อมีความไม่ประมาท ละความชั่วร้าย
ทำความดีไม่วีติ ก็กลับตัวเป็นคนดีไม่วีติ
กลับตัวเป็นคนดีได้ไม่วีติ ก็หันหน้าไปสู่สุคติดีไม่วีติ

สำนึก

ประมาท

คนที่เคยทำได้
มาด้วยความประมาทและความดีเสียไปทำชั่ว
ก็กลายเป็นคนชั่ว // และหันหน้าไปสู่อุบัติที่ชั่ว

เปลี่ยน

ไม่ยังไม่ตาย ยังมีชีวิตอยู่
ทุกคนจึงอาจสร้างหรือเปลี่ยนคติภพหน้าของตนได้

กรรมชั่วที่บุคคลใดทำไว้แล้ว
ย่อมลบล้างได้ด้วยกุศล
บุคคลนั้นย่อมล่วงโลกนี้ให้สว่าง
เหมือนอย่างดวงจันทร์ที่พ้นจากหมอก

ส่อง

ใจที่ไม่มีความสงบชำระธาตุ
เป็นใจที่มีความสงบสุข
ทุกคนต้องการมีความสงบสุข
แต่ทุกคนไม่ปฏิบัติเหตุให้เกิดความสงบใจ

ใจ

ฐานะ

ผู้มีหน้าที่ฐานะอย่างใด
ไม่ปฏิบัติให้สมกับหน้าที่ฐานะอย่างนั้น
ย่อมเป็นที่ดูหมิ่นดูแคลน หมดความนับถือ
ต้องเสื่อมจากเกียรติที่ดี จนต้องตกจากฐานะของตน

ตบะ

ตบะ หมายถึง การตั้งใจกำจัดความโลภราคะ
หรือการทำผิดหน้าที่ มุ่งทำกิจอันเป็นหน้าที่ที่พึงทำ
อันเป็นกิจดีก็ชอบให้สมฐานะ // ละให้จึงขึ้น

เครื่องมือนៃการปกครองย่อมมีอยู่หลายอย่าง
// แต่ที่ขาดไม่ได้ก็คือธรรมของผู้ปกครอง
เพราะถ้าไม่มีธรรมแล้วหนีเสีย//แล้ว
จะปกครองให้เกิดความสุขความเจริญหาได้ไม่

ธรรม

พระราชามีใจชน=บุคคลที่ไม่ควรชน=ไม่ชื่อว่าพระราช
เพื่อนมีใจชน=เพื่อนไม่ชื่อว่าเพื่อน
ภริยามีใจชน=ภรรยาไม่ชื่อว่าภริยา
บุตรมีใจชน=มารดาบิดาไม่ชื่อว่าบุตร
สภามีใจชน=คนดีไม่ชื่อว่าสภา
ผู้ดีไม่ป็นธรรม=ไม่ชื่อว่าสัตบุรุษ
ผู้ชั่วหรือลงนาคะโทษ=ไม่พุดป็นธรรมชื่อว่าสัตบุรุษ

สัตบุรุษ

๓

กำหนดรู้อยู่ที่ลมหายใจลมหายใจ
เมื่อไร เมื่อไหร่จะได้พ้นความสงสัย
เป็นความสุขสงบอย่างยิ่ง

๒

ความไม่ตีหนึ่งหลาย/บนหลายอย่าง
ทั้งข้างเปิดเมฆ/และซ่อนเร้น
ต้องใช้ปัญญาพิจารณาให้รอบคอบให้ดี
จึงจะสามารถพาใจให้พ้นจากภัยความชั่วร้าย

การบริหารจิตคือการพยายามอบรมปัญญา
ให้รู้เห็นตามความเป็นจริง รู้ว่าเห็นว่ารู้
ให้เห็นว่าการละ ดีให้เห็นว่าดี
ให้เห็นว่าการอบรมเพิ่มพูน

๒ ต้าน

กรรมที่เขตนานีการระดมกรรม
เมื่อกรรมเกิดขึ้นก็ให้สามารถทำอิทธิกรรมอย่าง//ขมคาย
ไม่ปล่อยอิทธิกรรม//แรง ไปตามกำลังโดยไม่ต้านทานให้อ่อนลง
ด้วยอำนาจการพิจารณาให้//ขมคายเลย

เผา

พยามากเป็นไฟเผาใจให้ร้อน
เมตตาเป็นน้ำพรมใจให้เย็น เป็นสุข

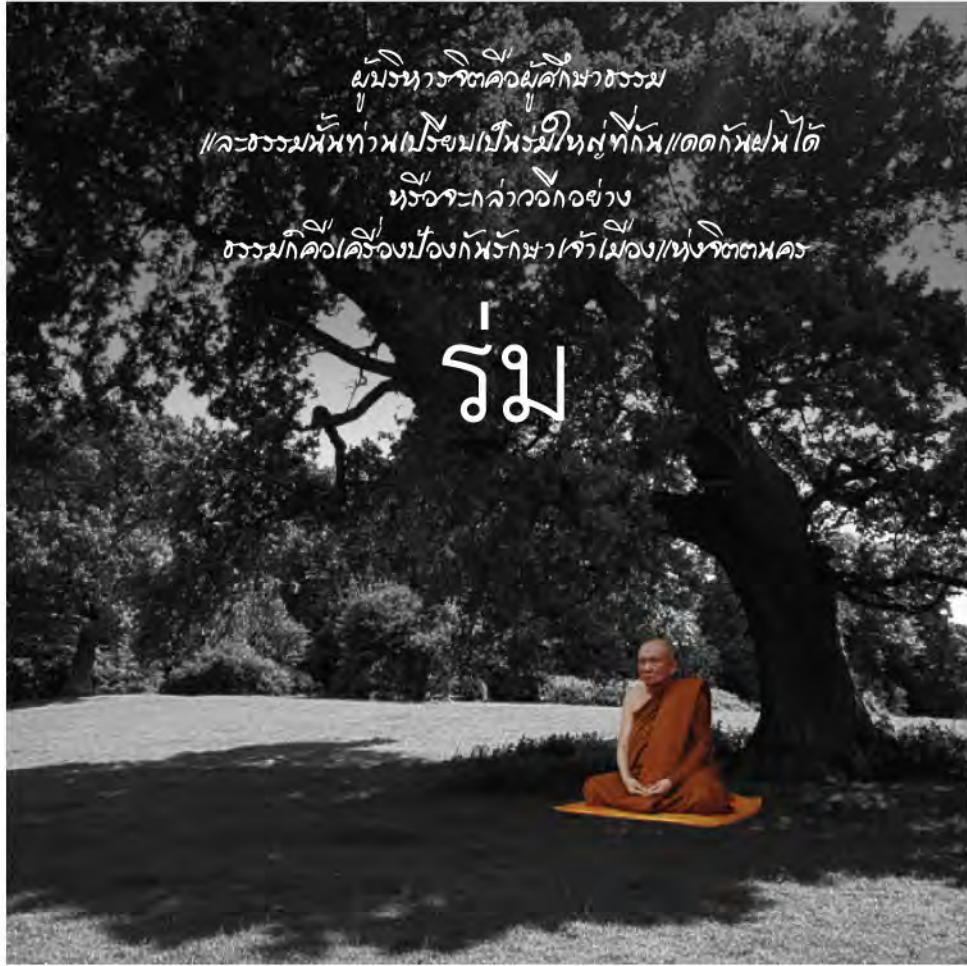
มานะ

คนที่เต็มไปด้วยความมานะ
หรือที่เรียกว่ามีทิฐิมานะ=แรงกลัว ก็ยากที่จะสั่งสอนได้
ต้องทำให้คลายมานะหรือสิ้นทิฐิมานะ=เสียก่อน

ผู้มีบารมีคือผู้ศึกษาธรรม
// ธรรมเห็นทำนบประจบประจิมใหญ่ทุกข // ตัดกัณฬได้
หรือจะกล่าวอีกอย่าง
ธรรมก็คือเครื่องป้องกันรักษาเจ้าเมือง / แห่งจิตตนคร

รุ่ม

มรรดาผู้มีบารมีบารมี
คือ ผู้กำลังพยายามปฏิบัติต่อจิตของตน
เหมือนช่างทาสปฏิบัติต่อ / ประงสำหรับทาส
คือพยายามล้างสิ่งที่ไม่ให้ออกไปเสมอ ๆ

คนดีหรือคนชั่ว
ก็เกิดจากการสั่งสมอวรณ์มือนอง ไม่ได้เกิดจากสิ่งอื่น
ซึ่งควรจะได้รับการสั่งสมอวรณ์มือนองอย่างขึง

สั่งสม

ละ

เมื่อความตายมาถึง
เราจะต้องละทุกคนทุกสิ่งไว้ให้โลกนี้
เราจะต้องไป แต่ลำพังกับกรรมดีหรือกรรมชั่ว
ที่เราทำไว้เท่านั้น

อันชื่อเสียงเกียรติยศนั้นมีความยิ่งใหญ่เท่าไร จะช่วยรักษาไว้ได้

รักษา

ศึกษา

การศึกษาก็เพื่อความจริง คือ
ศึกษาธรรมของพระพุทธเจ้า // ละอมนรสดีที่ต่างของอยู่เสมอ

จริง

ลามีสู่ธรรมทั่วไปมักจะไม่เห็นความทุกข์เป็นสุข
เห็นความจริงเป็นความเจ็บ
ปัญญารู้ผลเท่านั้นที่จะช่วยให้ออกจากความเห็น
ตรงตามความเป็นจริง

ผู้ไม่เพลิดเพลินยินดีชมราชรถก็หนีไปเท่านั้น
ที่มีจิตใจสงบเยือกเย็น
ที่กล่าวได้ว่าเป็นจิตใจที่มีค่า
เป็นที่พึ่งปรารถนาของผู้มีปัญญารทั้งหลายน

ปรารถนา

ทาส

ชาวจิตตมคฺชที่ปล่อยใจให้
ความปรารถนาต้องการในรูปเสียงกลิ่นรสสัมผัสพะ/ละธรรมารมณ์
หนีไปอย่างไม่ขัดขืนตัวมหานกัระหาความสุขที่แท้จริงไม่ได้
เช่นเดียวกับทาสนั่นเอง

จิตของผู้อยู่โดยมี
ความพยายามให้รู้เห็นเหตุการณ์ที่กำลังดำเนินอยู่/ในหระของตพ
เพราะความรู้อันเห็นเหตุการณ์/ในจิตเป็นความล้ำค้ำ
เป็นกุญแจไขไปสู่ความล้ำจริง
ในภาวระกษาคิตี/ที่ระมี/เป็นสุข

กุญแจ

ทัน

ทุกคนควรรู้จักรมณโฑม รู้ทันที่มเวลา มากเพียงใดก็ยิ่งดี
ความมรู้ทันเท่าหนักที่ระทำให้จักรมณโฑม

ปราศจาก

ขณะที่ปราศจากกวมคิมท์ ปราศจากพยามาท
ใจก็ย่อมมีความสงบเย็นไปอย่างยิ่ง

ข้อ

ความเพียรจริงไม่ท้อ//ท้อห//
เป็นเหตุให้เกิดความสำเร็จได้ในทุกสิ่งทุกอย่าง

เหตุ

ก็โลภเป็นเหตุให้ทำกรรม
กรรมเป็นเหตุสังขวิบาก
//สังขวิบากก็เป็นเหตุก่อกิเลสขันธ์

กาล

“กาลย่อมมีสิทธิ์ที่เกิดมาทั้งหมดพร้อมกันตนเอง”
//แต่กาลไม่อาจหนีกรรม//และผลของกรรม
ที่ทุกสิทธิ์มันคดลัดตัวตนทำไว้ได้

กลิ่น

เวลาเกิดขงจากความมอมของเรเอง
สิทธิ์โลกทั้งปวงเกิดจากเวลาที่ไว้ได้
ทั้งเวลา ก็กลิ่นที่ตัวเองพร้อมทั้งสิทธิ์โลกทั้งปวงไม่มีเหลือ

วน

เมื่อโลกนั้นหม่นหมองอยู่
แต่ทุกคนที่อยู่ในโลกหาได้รู้ว่าโลกหม่นหมองไม่
เมื่อโลกหม่นหมองไปหาจุดแก้ว คนทั้งปวงก็คิดว่าแก้วใหม่

มายา

อมรมลทินให้มาก เพื่ออิหฺลทินเกิดทัมเวลา
เมื่อความมึลลิก โกรธ หลง เกิดขึ้น
ก็จะได้รับว่า นั่นคือมายา

ย่อ

คนใดขมมากขอมขอมมากกว่าขอมคำจริง
เมื่อไม่ขอมคำจริงก็ไม่ได้รับความเข้าใจที่ถูกต้องจริง
หลงอยู่ในความเห็นผิดเข้าใจผิด
ซึ่งมีผลเป็นที่มิใช่เป็นคุณ

ต้องไม่คิดพูดทำ
สิ่งที่จะเป็นกรรมเพิ่มกิเลส
จะคิดพูดทำ/แต่สิ่งที่เป็น
กรรมลดกิเลส
ตัดกิเลสเท่านั้น

พูด

ร้อน

ถ้า/ร้อนห้อยลงเพียงใด
ก็/เลตงว่ากิเลสห้อยลงเพียงนั้น
ใจร้อนมากข้ม
ก็/เลตงว่ากิเลสเพิ่มมากข้ม

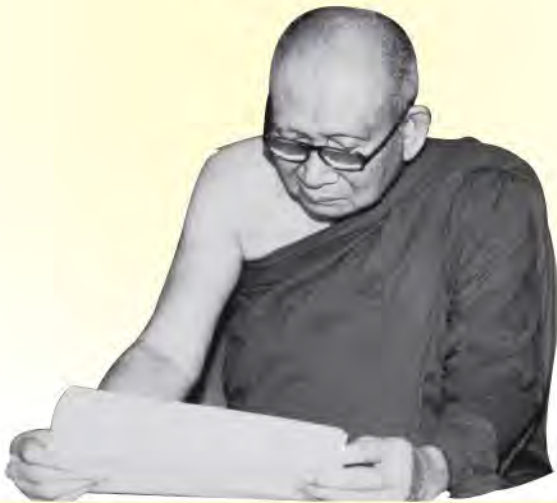
หนี

ผู้ที่กำลังหนีทุกคติ ซึ่ง/ไม่มีมารจิต
ก็สามารถหนีสภาพที่เป็นทุกข์ได้/หนีหนหนึ่งอย่าง//หนีหนี
มากน้อยตามสมควร//แก่การปฏิบัติ

คือชักห่างละมคนให้รักภาวิชัย
คือให้ปฏิมตกฎหมาย//ละพระมัสสุตีของพระพุทธเจ้า
คือยห้ามคนให้งดเว้นจากความล่วงเกิน
ละเมตกฎหมาย//ละพระมัสสุตี

วินัย

สว่าง

จิตของผู้ใดเป็นไปเช่นไร ผู้หั้นย่อมรู้ได้ด้วยตนเอง
เมื่อผู้ใดเห็นความมืดสว่างในจิตตนเพียงใด
ก็จะมองเห็นถึงความมืดสว่าง//แห่งพระมฤทษ์ของพระพุทธเจ้าเพียงหั้น
หั้น//แหละที่เรียกว่า ผู้ใดเห็นธรรม ผู้หั้นเห็นพระพุทธเจ้า

ลือ

ความโลภ//และปญฺสูวรูปทำทมิสมุทฺธิยวํ
กำลังลือให้โลก//ลือให้กิระช//ลือให้หลง//ลือ
//ลือให้ลือปญฺสูวต่อตัวมิ ไม่ยอมโลก ไม่ยอมกิระช ไม่ยอมหลงไปตามสมุทฺธิย
นั้น//เพราะสามารถชนสมุทฺธิยได้ ไม่ถูกสมุทฺธิยครอบครอง
ชักพาไปสู่ความพินาศในวาระสุดท้าย

หัวใจของบุคคลทุกคน
ไม่มีความชั่วครองอยู่ ความดีก็จะมี
หรือไม่มี ความดีครองอยู่ ความชั่วก็จะมี
การมีหรือไม่มี คือการพยายามจะทำให้
ใจมีความดีครองใจให้ความชั่วไม่มี

ครอง

เด็ดขาด

ผู้มีศีลจะเด็ดขาด//แล้วไม่กลับ//แพ้
ไม่มีศีลจะไว้หน้าโลกจะมาต่อ//ขยได้

มารคือผู้ทำลาย ผู้ทำให้เกิดทุกข์
ผู้ใดสามารถเอาชนะมารได้
ผู้นั้นย่อมมีสุขทุกข
มีสุขตามควรแก่ความปฏิบัติของตน

ชนะ

แพ้

แม้จะยังไม่สามารถชนะกิเลสได้อย่างเด็ดขาด ไม่กลัวแพ้
แต่ก็ควรจะพยายามให้โอกาสแก่แพ้
มีน้อยกว่าโอกาสที่ชนะ

บริหาร

มรรดาผู้มานิหารจิตทั้งหลาย
//ไม่ต้องกังวลทำจิตของตนให้เป็นจิตที่ดีที่พ้นอำนาจทางทุจริต//แล้ว
ก็ต้องไม่อ่อน//๑ ต้องเข้ม//ยังเด็ดขาดให้ดีเท่านี้
เป็นใหญ่ให้ใจตนจึงจะประสมผลสำเร็จทุกสุด
ในการบริหารจิตได้มีจิตวิเศษสุดที่รู้ใจความลึกซึ้งที่สุดได้

เมื่อมีอารมณ์มากพอ
ก็จะมีขึ้นมาเป็นกิเลสชั้นกลาง ชั้นหยาบ ปรากฏอยู่เต็มจิตไปหมด
จิตที่ยังมีอาสวะมลทินก็มืดทึบมอมอยู่
แม้จะปรากฏว่ามีรูปที่เห็นมี
จึงหาชื่อว่าโลกิเลสไม่ เพราะยังมีกิเลสอาสวะอยู่ที่กลืนจิตที่ลึบ
อาสวะอยู่ชั้นในที่ได้ขบ

ฟัง

ละอาย

หฺริ ทำใหหฺริใจไมความละอายตอมาปทุหฺริต รงเกียจมาปทุหฺริต

กลัว

โอดตปเป- ความเกรงกลัวตอความชัคหรือมาปทุหฺริตตางๆ
เหมือพอยางมคคณฺหฺริกชฺริวิตเกรงกลัวตออลรพฺษไมอยากทฺริชชาไกล

เสียง

ปัญญารู้เหตุผลเท่านั้น
ที่จะทำให้ตัดสินใจไปได้ถูกต้องว่า
เสียงไหนคือเสียงของฝ่ายดี // และเสียงไหนคือเสียงของฝ่ายชั่ว
นอกจากปัญญา // และเหตุผล // แล้วไม่มีอะไรทำให้รู้ได้ด้วยตนเอง

นับถือ

ถ้ามีความเห็นถูกต้อง เช่นมีความเห็นถูกต้องตามหลักของกรรม
เป็นเหตุให้ละกรรมที่ชั่วที่ผิด ประกอบกรรมที่ดีที่ชอบ
แม้จะมีได้เล็งเห็นว่านั่นคือพระพุทธรูป
ก็ชื่อว่านับถือพระพุทธรูป

กาม

// กามฉันทะจะเป็นสิ่งที่ต้องมียู่ในสามภพ
// แต่ก็เป็สิ่งที่สามารถควบคุมมันได้ให้อยู่ในขอบเขตได้

อิสระ

ถ้าเราทำกรรมดีไว้ เราก็จะไปเป็นสุข สวรรค์
ถ้าเราทำกรรมชั่วไว้ เราก็จะไปเป็นทุกข์ สวรรค์
พิจารณาให้ถ่องแท้ จิตสามารถขจัดให้ไปเป็นอิสระ
ปล่อยวางความยึดมั่นถือมั่นได้โดยควร // ก่ความปฏิโมติ
ได้รับผลเป็นความสุขอันเป็นผลวิเศษของความมีอิสระเสรี

ร่วมกัน

คนอยู่ช่วยร่วมกันเป็นหมู่ต้องมีตน =
คือใครมีหน้าที่ฐานะอย่างใด ก็ปฏิบัติไปอย่างนั้นให้ดี
ให้หมา-ให้ลม//แก่หน้าที่ฐานะ

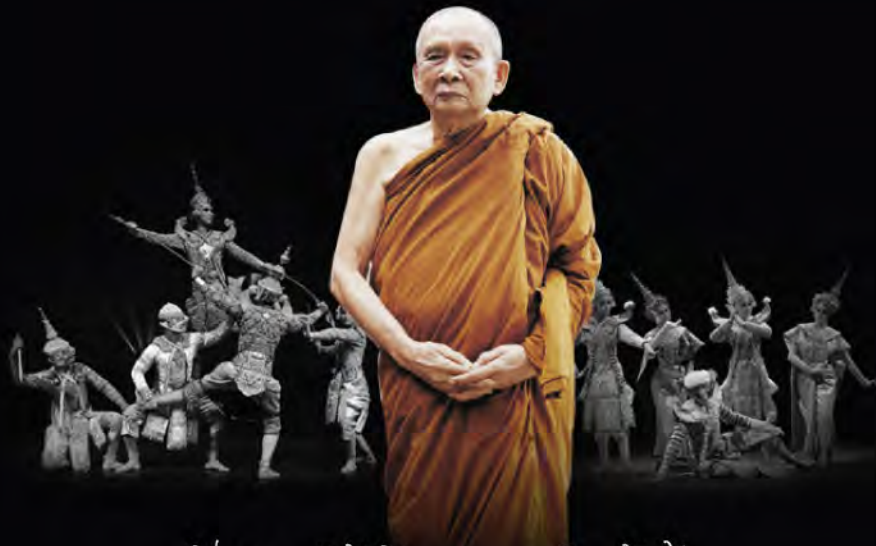
กรรมฐาน

ผู้ปรารถนาความสงบสุขในจิตใจ

จึงควรได้รู้จักการทำจิตตภาวนาหรือทำกรรมฐานโดยทั่วกัน

เพราะเป็นทางที่นำไปสู่ความสุขได้จริง

ละคร

ที่หลังฉากหนักไม่มีพระ หาง ชักษ์ ลิง อะไรที่ไหม
// ต้มอยู่ // ต่งตัวใหม่เป็นพระ เป็นหาง เป็นชักษ์ เป็นลิง
ออกไปเต็นเป็น... ไปตามมทบาท กลับเข้าหลังฉากก็เลิกกัน
อวิชานิสมนิกการกใหม่อนอยู่ // ต่งตัวใหม่ละครนี้ // หละ

ปฏิบัติ

การปฏิบัติตามพระธรรมคำสอน คือ
การอมรมปัญญา // ละเบตตผล

อารมณ์

อารมณ์ทั้งหลายเกิด// ล้วนมีได้ๆ ไร้เพียงใด
ก็ระทำให้ใจอันเป็นที่รองรับอารมณ์นั้น
พ้นจากความขัดแย้งขึ้น// ฝนลงได้ไร้เพียงนั้น
ได้มีความสงบสุขไม่หนักหนา
ไปตามอำนาจของอารมณ์ทั้งหลายหรือมาร

ใต้

รู้ซึ้งว่ามีศีลมีคุณ สมกัณฑ์มีโทษ
// แต่ความอ่อน// อ่อนมตมอยู่ใต้อำนาจความเคยชินกับสมกัณฑ์
ทำให้พิภพที่พัวพัน จมหนักปล่อยหนีได้ยากอยู่
จึงยังไม่ได้รับผลที่ควรได้รับอย่าง// ที่จริง

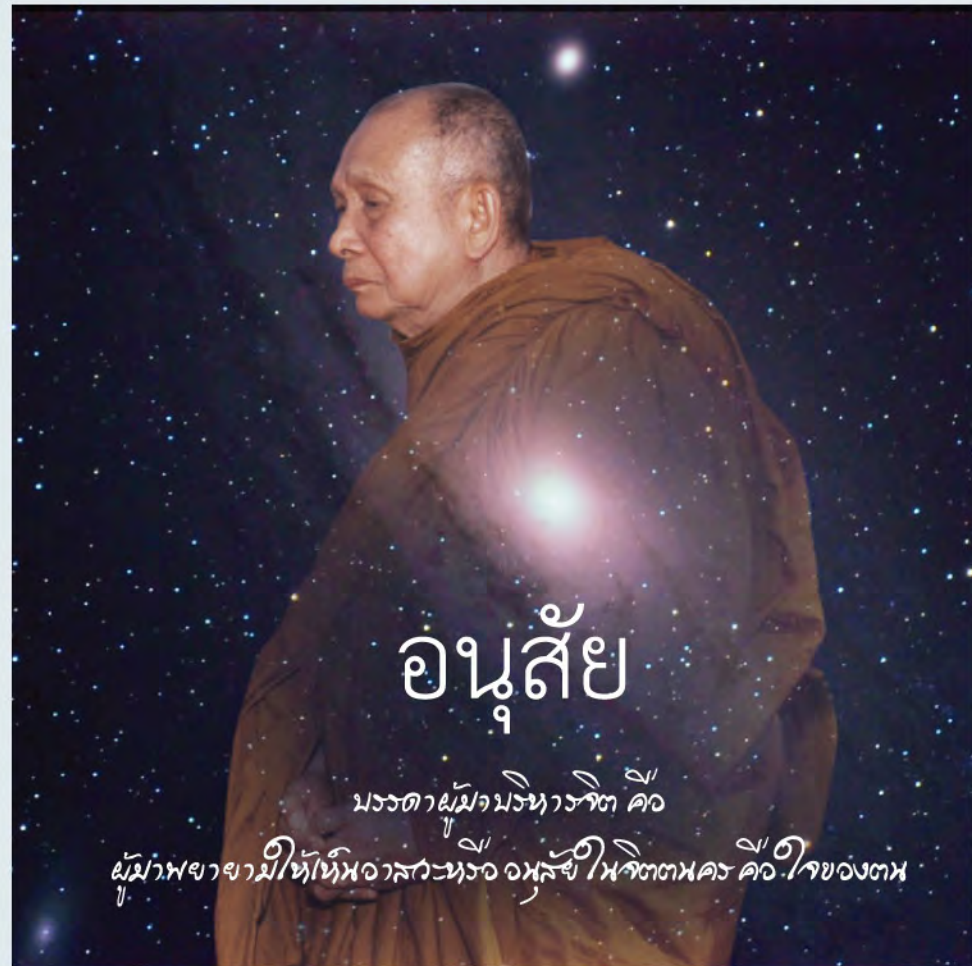
เด็ดเดี่ยว

จะสามารภทำให้ตนเป็นสุขได้
ก็ต้องมีความดีได้ด้วย ลสิ่งที่เป็นโทษเสีย
อมรม//สิ่งที่เป็นคุณให้ขงขันธ์//คือการนรหารจิต

อนุสัย

มรรดาผู้มีนรหารจิต คือ
ผู้มีพยายาามให้โพโพภาสวหรือ อหลขีโพจิตตพคร คือ ใจของตพ

พิจารณา

แม้ไม่ปรารถนาทุกข์
ก็ต้องพิจารณาให้ดีก่อน จะทำกรรมใด
อย่างไรให้เป็นการทำความชั่ว จึงจะไม่ได้รับผลเป็นความทุกข์

ถอน

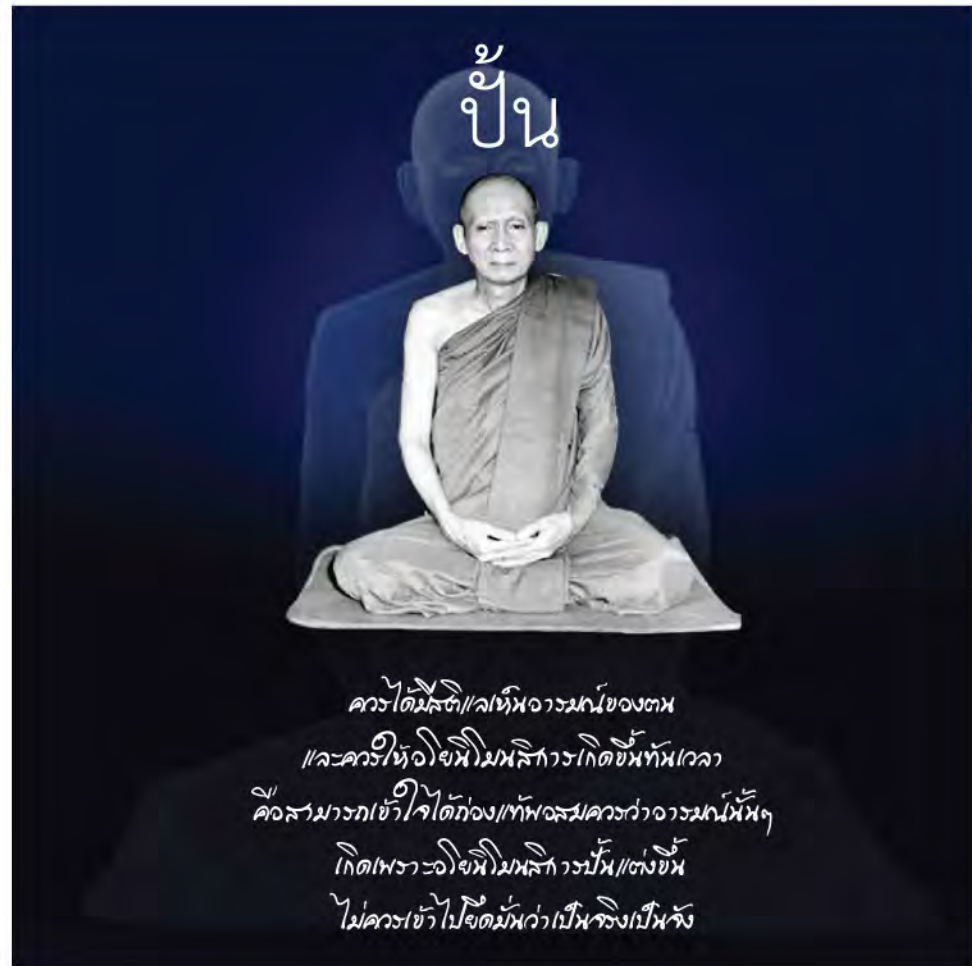
ยกระดับจิตใจให้พร้อมด้วยเหตุผล คือ ปัญญา
ที่จะทำให้สามารถถอดถอนความหลงติดใจสิ่งไม่ชอบไม่ควรทั้งหลาย
สามารถปฏิบัติสิ่งที่ชอบที่ควรทั้งหลายได้
// จะได้รับผลเป็นคนเป็นความสงบสุข

เมตตา

เมตตา(ใจดีมีเมตตา) คือ
ความหลุดพ้น/หัวใจด้วยความเมตตา
หมายความว่าหลุดพ้นจากภพยามาท คือ
ความคิดมุ่งร้ายต่อกันอำนาจโทษ

ป็น

ควรได้มีสติ/ละทิ้งอารมณ์ของตน
และควรให้อภัยนิมิตการเกิดขึ้นทันเวลา
คือสามารถเข้าใจได้ก่อน/ที่พละสมควรว่าอารมณ์นั้นๆ
เกิดเพราะอวิชชา/นิมิตการป็น/ตรงขึ้น
ไม่ควรเข้าไปยึดมั่นว่าเป็นจริงเป็นจัง

อาสวะ

การดีให้โทษให้ระงับหน้าตาของอาสวะ
จึงเป็นกรรมหารจิตที่ถูกต้อง
อันจะให้ผลเป็นความสะอาดของจิตสิ่งอื่นทุกที่

กำลังที่ต่อต้านกิเลสได้ก็คือ กำลังของความคิดที่พหุ
สร้างความคิดให้มากที่สุดให้เกิดเป็นพลัง/แห่งความคิด
//แล้วสามารถต้านทานอำนาจ/แรงร้ายของกิเลสได้

พลัง

ทุกติหรือสภาพที่เป็นทุกข์นั้นทุกคนกลัว ไม่อยากได้
//แต่สามารถหนีสภาพนั้นให้พ้นได้
มีที่อยู่ที่มีความกลัวหรือความตั้งปรารถนาต้องการ
//ต่ออยู่ที่ต้องศึกษาธรรม//ละปฏิบัติ
ดำเนิมนำจนถึงจุดที่พ้นจากสภาพที่เป็นทุกข์ได้เท่านั้น

ทุกติ
๑

อนิจจัง

อนิจจัง คือ ความไม่เที่ยง คือ
//แปรเปลี่ยนจากใหม่เป็นเก่า จาก//แข็ง//แรงเป็นอ่อนทรุดโทรม
//ละความไม่เที่ยงนี้ละ//แก้ให้กลับเป็นเที่ยงหาได้ไม่

ไม่เที่ยง

การยอมรับว่าทุกสิ่งไม่เที่ยง ร่างกายนี้ก็ไม่เที่ยง
จึงไม่เป็นหนุ่ม เป็นสาวอยู่ได้ตลอดไป
// ต่จกต้อง//ปรปรภพเปลี่ยห/เปลง // ก่เฒ่าเป็นชรมตา

วิจจันตคามไม่เที่ยงก็ถูกต้องสมควรที่คิด
ต้องอมรมปัสสูวาทีกิติให้ตระหนักในความจริงว่านี่เป็นสิ่งไม่เที่ยง
ต้อง/ปรปรภพเปลี่ยห/เปลงไปเป็นชรมตา

ตระหนัก

ประธาน

ใจเป็นใหญ่ ใจเป็นประธาน ทุกสิ่งสำเร็จได้ด้วยใจ
คือ การกระทำใดๆก็ตาม คำพูดใดๆก็ตาม จะดีหรือชั่ว
จะเป็นการส่งเสริมหรือเป็นการทำลายจิตตนใคร
ก็ย่อมเนื่องมาจากนครล้าม หรือจิตหรือใจนั้นแหละเป็นสำคัญ

มรรตานุมีมารวิหารจิตทั้งหลายคือมรรตานุมีจากดี ไม่ใช่ชองจากดีได้ไม่ดี
ดังนั้น ก็ควรจะดีมีสิ่งพิจารณาจักษุจิตของตนเอง
ให้รู้ว่าคุณมรรตานุมีได้ไม่ดีเกิดขันธ์จิตเมื่อใดเพียงไหน

๑๒

ลมที่พัดมาช่วยพัดเวียนในรูปที่เพียงใจ
เพื่อหลอกล่อให้ชาววิจิตตมคธกมเวียนไม่อาจหลุดพ้นจากอำนาจของตาได้
//แต่พระบรมครูก็ทรงเห็นวงเวียนนี้หรือยังก็กำหนดขจัดตลอด
ด้วยพุทธจักขุหรือปัสสูวจักขุ

วงเวียน

ร่วม

ความทุกข์อันใดมันเกิดขึ้นในวิจิตตมคธ
เจ้าเมืองจะต้องรับทุกข์อันนั้น/ทุก หรือจะแก้ด้วยชาววิจิตตมคธทั้งสิ้น
ในทางตรงกันข้าม ความสุขที่เกิดขึ้นในวิจิตตมคธ
เจ้าเมืองก็ได้รับร่วมกันไปกับชาววิจิตตมคธทั้งสิ้นเช่นเดียวกัน

ปัญญา

ปัญญาไม่ใช่แสงอาทิตย์ที่มีอยู่ประจำโลก
ปัญญาเป็นสิ่งที่ต้องสร้างขึ้น ต้องอบรมให้ขึ้น

ระวาง

ความมีอิทธิพลคือการมีอิทธิพลได้เสมอ

โท

เราจะเลือกเป็นทาสหรือเป็นไทก็เลือกได้ด้วย
การยอมให้สัมพัทธ์ครองครองหรือต่อต้านขัดขืนสัมพัทธ์
จนลบล้างปญญาเท่านั้น

พระธรรม

พระธรรมคือลัทธิความจริง
หรือของจริงที่ไม่รู้/ล้าพินิจจากทุกขทั้งปวงได้

๒๑
ผู้ใด

ผู้ใดเห็นธรรม ผู้เห็นเห็นเรา
อีกฝ่ายหนึ่ง ผู้ใดเห็นธรรม ผู้เห็นเห็นพระพุทธเจ้า

ตามใจ

การพ่ายแพ้แก่มารก็คือการตามใจมาร
ที่นำไปสู่การทำความไม่ดีหาหาประการหนึ่ง

ตะกอนที่ห่อหุ้มอยู่กับ
เมื่อไม่มีอะไรมากทำให้ตะกอนที่ห่อหุ้มคลื่นขึ้นมา
หน้าให้ต้นจระเข้ในจิตก็ยังมีเวลาจะห่อหุ้มก็ใช้ไม่ได้ยก
เมื่อยังไม่มีความมากพอเวลาจะห่อหุ้มก็ยังไม่
จิตก็จะปรากฏเหมือนห่อหุ้มเวลาธรรมะ
เมื่อตราบเท่าที่ห่อหุ้ม ความจริงหาธรรมะไม่

บริสุทธิ์

เพียร

ความเพียรจริง ไม่ท้อ/ท้อ/อห/อ
เป็นเหตุให้เกิดความสำเร็จได้ในทุกสิ่งทุกประการ

พาล

การแสวงหาหรือคนพาลไม่ตัวอย่างยิ่ง ไม่เป็นมงคลอย่างยิ่ง
ยิ่งเป็นพาลีในใจตนเองด้วยแล้ว
ยิ่งเป็นพาลีในบุญที่ล้น ที่ไม่ควรแสवादด้วยเป็นที่สุด

แน่วแน่

พระวิปัสสนาจารย์เป็นพระนออย่าง//พ่อ//แม่//พี่//น้อง
จนได้พบความสุขสงบทางใจ
ที่จะไม่ได้พบเลย//แม้ความพ่าย//แพ้//แก่ศัตรู คือ สมุทัย

กรรม

กรรมชั่วย่อมส่งผลชั่ว ผู้ใดทำกรรมชั่วไว้
จักได้รับความทุกข์ไม่ต้องสงสัย
แม้ไม่ปรากฏหาทุกข์ก็ต้องพิจารณาให้ดีก่อน
จะทำความดี อย่าให้เป็นการทำกรรมชั่ว
จึงจะไม่ได้รับผลเป็นความทุกข์

สำคัญ

กรรมมีความสำคัญยิ่งนัก
ทุกคนควรจะได้พิจารณาอย่างดีที่สุดก่อนจะทำกรรมทั้งปวง
เพื่อให้สามารถทำแต่กรรมดี
เป็นผลกรรมที่จะนำไปสู่สุคติ
พ้นจากทุกขัตถ์อันเป็นแดนแห่งความทุกข์อันยิ่งใหญ่

ที่พึ่ง

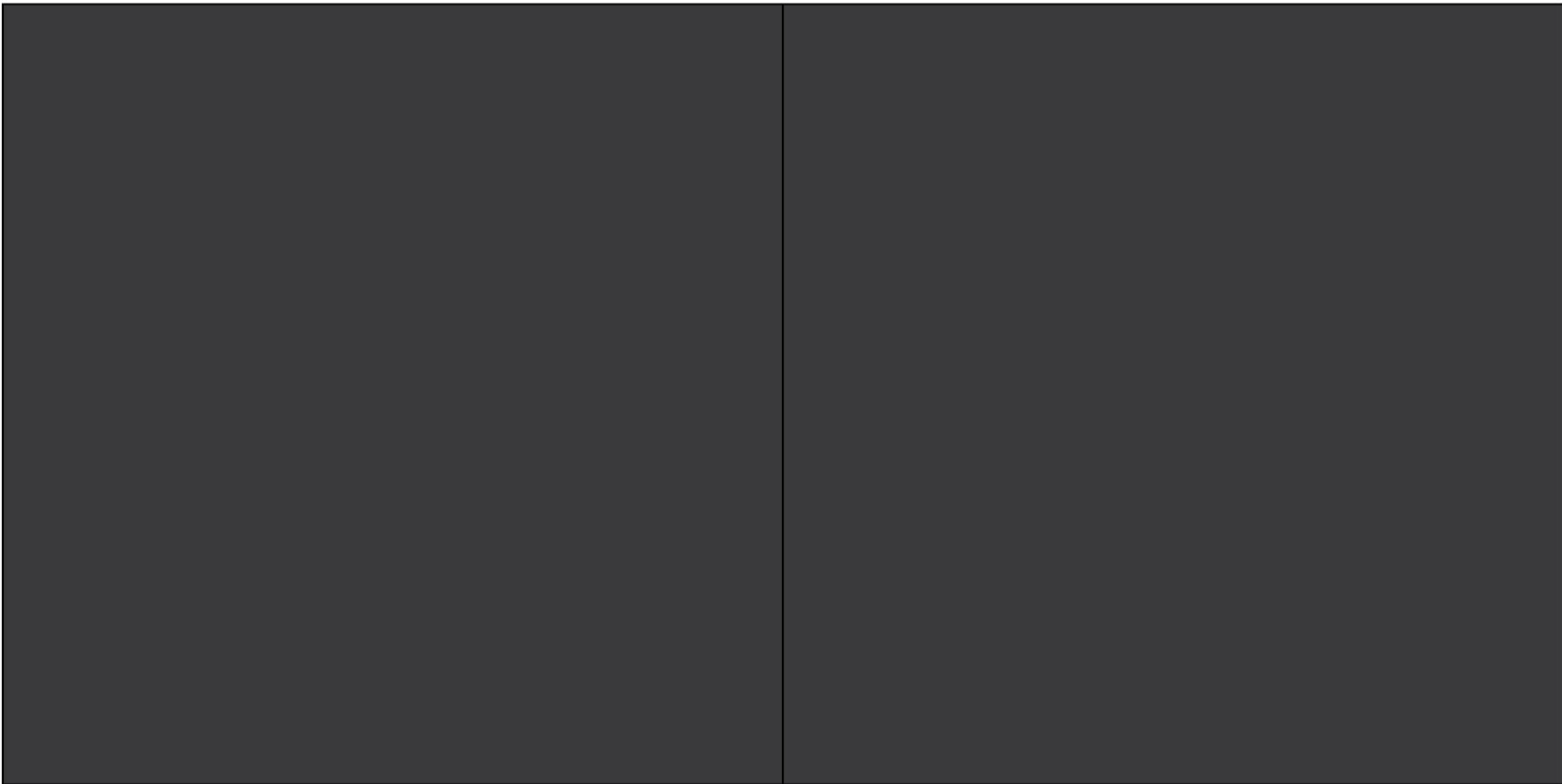

พระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งได้จริง กำจัดความกลัวได้จริง กำจัดภัยได้จริง
จึงเป็นการทำให้จิตพ้นจากอำนาจของความกลัวภัยทั้งหลาย
ได้มีความเข้มแข็ง เป็นพลังมั่นคงขั้นทุกที่ตามควรแก่การปฏิบัติ

ขอน้อมถวายกุศลแทนพระบาท

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
ด้วยความซาบซึ้งประทับใจ ในพระจริยวัตร ในความสะอาดบริสุทธิ์

อันเป็นแบบอย่างทีเลิศแก่การประพฤติปฏิบัติ

จิตตนคร
๑๐๑ วจนธรรม
๑๐๑ ภาพ